

EL FULL

de l'Albera Marítima

Abril de 2017

Portbou – any XX – número 84

LENGUA

L'ESTACIÓ DE PORTBOU

Cari Oriol Serres

A l'estació de Portbou hi ha un silenci que et parla i una solitud que fàcilment es comparteix. Aquest buit sensitiu permet despertar altres sentits i noves sensacions. Com es pot escoltar, veure, imaginar! Tot sembla que et porta a vies mortes: les andanes quasi sense passatgers, els trens a penes sense viatgers. Sense futur, sense destí. Només un colom s'hi passeja. Potser cerca alguna engruna de pa, potser només aquesta quietud.

Com n'era abans de diferent. Aquesta estació, materialitzada per l'Eiffel català, fou resultat d'un esperit de progrés i d'enginyeria. Estació de frontera. Porta d'Europa. Gent oberta, avesada a entendre un món divers tan a tocar de les seves cases. Els portbouencs no es podien sentir mai reclosos, en tenir molt a prop allò que era dissemblant. Eren persones de mentalitat oberta, amatent a tot un univers diferencial. Una frontera només pot barrar el pas, mai l'esperit.

L'estació, construïda amb un esperit dinàmic, s'enlairà majestuosa i superba; una saba d'energia regava tota la ferramenta que sustentava l'esplèndida volta. Un eixam humà circulava amunt i avall, tot fent les diligències requerides per al trànsit d'aquell espai. Un aire cosmopolita i encomanadís surava en el recinte al pas de tants i tants trens que es dirigien a l'Europa de l'èxit o transportaven viatgers zelosos de modernitat i innovació. Europa era llavors el centre del món. L'estació de Portbou era la metonímia del poble i dels seus habitants. La part englobava el tot. La Història és cíclica. Els cicles finen i en comencen de nous. La decadència portada per les guerres succeí a l'esplendor. El segle XX es tenyí de la sang de les guerres. L'estació de Portbou conservà el protagonisme, però més polític que econòmic. Per a molts i molts, el viatge fou substituït per la fugida.

Ara miro com es clivella, com es trenca, com cau. Deixadesa, empobriment, també de l'esperit. No obstant, una ruïna mai ha de ser la fi: per malmesa que esdevingui, encara és. El poble s'anà gestant, prosperant, perquè l'estació fronterera hi era, existia. Recordem un poble fill d'aquesta estació i del progrés que comportava. Abans., però i el futur? Reconduir l'espai amb una altra funció, si cal. L'exposició d'aquest darrer estiu "Les maletes de Walter Benjamin" va posar veu per a aquells que no acaben de sentir altres veus. Fou una primera pedra per reeixir l'espai. Cal només una projecció que es nodreixi de valors. I aquests hi són. Només cal sentir i saber escoltar.

Mentre penso aquestes coses, arriba el tren francès. Va pler de brigadiers, alguns dels quals potser conec. A l'andana no hi cap ni una agulla. En reconec un! Es tracta del poeta anglès Stephen Spender: "to remember the childish headlands of Portbou". Fragment del poema *Portbou* inclòs en la selecció *Poemas de España*. Es posa a parlar amb uns milicians i decideixen baixar plegats al poble a veure el mar d'a prop. L'André Malraux ha perdut una maleta (i els nervis). Busca un responsable que li resolgui el problema. Em fa gràcia veure'l tan aclaparat, ell que venia a dirigir l'esquadrilla España per combatre la Luftwaffe. L'Alejo Carpentier anava adormit. No sabia on eren. Treu el

Fotografia C. Oriol

cap per la finestra i llegeix PORTBOU, anècdota que figura a la seva obra *La consagració de la primavera*. Després els jueus... Baixa del tren l'Alfred Döblin amb el rostre completament il·luminat. Després del calvari dels visats, ha pogut creuar la frontera. Autor de *Berlin Alexanderplatz* i amic de Walter Benjamin, dedica un capítol: "Aimable Espagne" del llibre *Voyage et Destin* a l'arribada a Portbou. Escolto el que diu: "Portbou, la gare frontiera, la terre d'Espagne. Des douzenes de gens descendent en même temps que nous. Quelle triste chose que d'être sauvés de cette façon!" Walter Benjamin no ho va poder dir.

Quantes destinacions van començar aquí. Quantes esperances sense límit. Quants anhels de vida dipositats en la frontera. Les petjades sorolloses encara es poden sentir. Tants neguits estan incrustats a les parets. I és que aquesta no és una estació com les altres. Té uns trets clarament diferencials. Les estacions acostumen a assemblar-se; el viatge pot esdevenir monòton. En aquesta, mai, perquè és de frontera. El concepte de pas i el seu antònim pas barrat la converteix en única i accidental. Prohibir el pas és molt més que un advertiment, perquè pot tancar la porta a moltes coses: il·lusions, llibertat i, per a molts, la vida.

Fa molt poc acaba de publicar-se un poemari: *L'estació de Portbou* de Jordi Carrió i Manel Esclusa. Ambdós autors han sabut sens dubte sentir aquell silenci que parla i captar l'essència d'un concepte tan ampli com el

drama de l'exili, el que suposa una estació fronterera i tot un llarg reguitzell de temes afins: llibertat, mort, persecució... Han experimentat "in situ" com el cor de l'atribolat Walter Benjamin bategava de neguit i d'emoció en dirigir-se al comandament duaner. També la tragèdia. Tragèdia col·lectiva. La visió que ens ofereix aquest llibre converteix l'estació de Portbou en un recinte sagrat, perquè ha estat un escenari de dolor. Dues veus -coincidents- ho expressen: Jordi Carrió ho fa amb paraules i Manel Esclusa amb unes imatges belles i colpidores, genialment fotografiades. La poesia i simbolisme del llibre és obra de tots dos. No es pot concebre l'obra sense aquesta reciprocitat. Altres llibres parlen d'aquest marc, però el present reivindica la memòria dels fets i la preservació de l'edifici.

Tinc el llibre a les mans. Ha fructificat una idea sorgida en un viatge. El poeta diu: "La vida sempre per damunt de la mort / i l'art sempre per damunt de la vida". Força vital davant la ruïna i la mort. La vida, la mort, l'art... valors que enalteixen la condició humana. Fullejo pàgina rere pàgina. És un llibre d'ombres. Les fotografies són en blanc i negre. Més negre que blanc, perquè: "la llum ferida troba refugi en l'ombra".

L'esclat de les guerres porten tragèdia i dolor: "A l'estació de Portbou hi ha una via morta amb el voltatge precís, on les desfetes i les victòries s'estavellen" (pàg.24). I així tot un seguit de frases i poemes ensangonats: "Cap al cel puja la sang dels

infants occits" (pàg.32). Només cal girar els ulls i endinsar-se en la Història. Walter Benjamin n'és un símbol de tots els màrtirs d'ahir i també d'avui, perquè "el desastre persisteix".

Després de la devastació, el silenci. La part II del llibre és la lectura d'aquest silenci. Aquest silenci que parla, que té veu. Un silenci que ens diu que no és el final: "A Portbou hi ha un mar que no s'atura" (pàg.42). L'autor veu Portbou com un espai de la Història, d'aquella follia del segle passat, segle de guerres generadores de víctimes i patiments. Tot això, tan gros, el contrau en un punt intemporal, en el petit poble de Portbou, on mai hi haurà oblit, sinó "memòria involuntària". Aquí hi és tot. Aquestes concepcions negatives estan expressades amb eloquència i poesia: "Les serps ploren a l'estació de Portbou" (pàg.52) i en al·lusió als fugitius que volien passar la frontera, es diu que era: "un vèrtex / prohibit, per on travessaven els presoners / entre / les flors verinoses / i les vinyes" (pàg.56).

Aquest llibre resulta l'obra d'una visió, inspirada en un espai molt ric en suggeriments: la nostra estació de Portbou, on els sorolls eixordadors dels trens es fonen dins els túnels. Van al futur. Potser a la utopia. Es per-

den en la foscor. De nou el silenci. El silenci que sempre parla del passat, perquè: "A l'estació de Portbou no hi té parada / la memòria" (pàg.72).

La part III i final recopila les idees disseminades al llarg de l'obra. Europa després de la desfeta és un continent: "que té gastades totes les mentides" (pàg.78). La davallada dels valors ha deixat: "campanes sense batall, plors sense consol, ponts sense passeres, mar sense riba, platges que no acullen els cossos ofegats, finestres que no s'obren mai, fonts sense brolladors..." (pàg.80), per acabar sentenciant: "L'humà s'ha extingit". La fotografia que completa aquesta pàgina és la figura d'un home tan enfosquida que resulta impossible entreveure'n el seu rostre. Un humà extingit. Desaparició dels valors fins ara atribuïts a la condició humana.

Obra completament simbòlica que expressa conceptes elevats amb un vocabulari del ferrocarril: vies mortes, agulles tancades, encreuament sense destí de les vies... I també d'imatges marineres: "les onades s'estavellen, el mar hi mor a cada instant..." "Fórmules intrínseques al poble: l'estació i el mar.

La memòria i l'oblit presideixen les pàgines del llibre.

Mai no es deixa de mirar enrere, els ulls giren cap al passat remot o immediat. Sempre enrere. Flueixen també els records i vivències personals de l'autor. Al final un consol. Una llum a tanta ombra. Creure en el món, poder percebre la transició a la llum: la vida dóna la força per vèncer la por, per intentar de nou, gràcies a la "potència emancipadora de l'educació", esdevenir uns cors conciliats i fraternals: "ens cau una pau més alta i no morir de mala mort". ■

